

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Воротинцева Михайла Михайловича
«Оцінка ризику кредитування діяльності фінансових установ»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

1. Актуальність обраної теми та її зв'язок з науковими програмами.

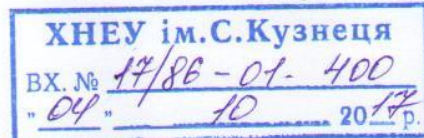
Сталий економічний розвиток національної економіки залежить від ефективної діяльності як банківських, так і небанківських фінансових установ. Банківський сектор з його тривалою історією функціонування продовжує відігравати головну роль у забезпеченні економіки фінансовими ресурсами. Водночас роль небанківських фінансових установ залишається досить обмеженою. З метою стимулювання розвитку небанківських фінансових установ в Україні постає необхідність удосконалення інструментів їх кредитування.

Нестабільність фінансового ринку та кризові явища національної економіки супроводжуються значним збільшенням частки сумнівної та безнадійної заборгованості банків за кредитними операціями, зменшенням реальної вартості банківських активів і, як наслідок, вилученням значних коштів з обігу для формування резервів на покриття можливих втрат за активними операціями. За таких обставин підвищується необхідність вдосконалення існуючих підходів банків до виявлення та оцінки ризику кредитування діяльності суб'єктів господарювання різних секторів економіки, зокрема небанківських фінансових установ.

Тому вдосконалення теоретичних положень, розробка методичного забезпечення і практичних рекомендацій до оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ, що є метою дослідження Воротинцева М. М., має як наукове, так і практичне значення.

Наукове дослідження Воротинцева М. М. присвячено актуальній тематиці та відповідає Комплексній програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 року, розробленій НБУ, одним із завдань якої є розвиток небанківських фінансових установ та створення рівних умов для конкуренції у фінансовому секторі.

Наукові напрацювання, представлені у дослідженні Воротинцева М. М., знайшли відображення у науково-дослідній роботі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. В основу дисертації покладено теоретико-методичні та практичні розробки, що є частиною науково-дослідних робіт: «Формування фінансової та інвестиційної стратегії суб'єктів господарювання на ринку фінансових послуг» (номер державної реєстрації 0114U006140), в якій здобувачем розроблено рекомендації щодо вдосконалення оцінки кредитоспроможності кредитних спілок; «Розвиток ринків фінансових послуг в умовах

європейської інтеграції» (номер державної реєстрації 0114U006141), за якою здобувачем удосконалено методичний підхід до визначення класу кредитоспроможності фінансових компаній та кредитних спілок; «Розвиток ринків фінансових послуг в умовах інтеграції до європейського фінансового простору» (номер державної реєстрації 0115U004394), в якій автором надано рекомендації щодо визначення рівня зв'язності фінансових компаній і кредитних спілок при оцінці ризику їх кредитування.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність.

Представлені у дисертації концептуальні положення, методичні підходи та практичні рекомендації є науково обґрунтованими. Опрацювання фундаментальних праць вітчизняних та закордонних теоретиків та практиків, ґрунтовний аналіз статистичних даних та побудова економіко-математичних моделей дозволила отримати суттєві наукові результати щодо удосконалення оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ.

Поставлені у дослідженні завдання вирішено з використанням таких методів: аналізу Інтернет-ресурсів; морфологічного аналізу; аналізу, синтезу, аналогії, логічного узагальнення; кластерного аналізу; кореляційного та багатовимірного факторного аналізу; дискримінантного аналізу; теорії графів і кореляційного аналізу; методу аналізу ієрархій; методів математичної статистики; графічного методу. Застосування вищезазначених методів до вирішення завдань дослідження сприяло удосконаленню теоретичного та методичного забезпечення оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ.

Структура дисертаційної роботи визначається її метою та спрямована на вирішення поставлених у роботі завдань на основі врахування логічних взаємозв'язків між ними. Розкриття економічної сутності ризику кредитування діяльності фінансових установ дало змогу автору провести ґрунтовне дослідження факторів утворення кредитного ризику та сформулювати висновки і пропозиції щодо методів і засобів вирішення зазначеної проблеми.

3. Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертація Воротинцева М. М. характеризується достатнім науковим рівнем, оригінальністю підходів, критичним аналізом матеріалу. Це дозволило здобувачу сформулювати теоретичні положення, наукові висновки і рекомендації, що засвідчують його внесок у вирішення проблеми оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ.

Здобувачем, зокрема, проведено ґрунтовний аналіз праць вітчизняних та зарубіжних вчених, що стосуються теоретичних аспектів оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ (с. 24-76). Удосконалено визначення поняття «оцінка ризику кредитування діяльності фінансових установ», особливістю якого є одночасне врахування первинних (фінансові ресурси фінансової установи) та вторинних (застава, порука та страхове забезпечення за кредитом) джерел погашення кредиту, що сприяє

удосконаленню управління ризиком кредитування у банку (с. 42). Уточнено перелік факторів виникнення ризику кредитування позичальників через виділення додаткового фактора зв'язності між собою фінансових установ, що характеризує інтенсивність економічних зв'язків між ними щодо обміну різними ресурсами, зокрема фінансовими (с. 35).

У дисертації доведена гіпотеза щодо необхідності врахування галузевих особливостей діяльності фінансових компаній та кредитних спілок у процесі розроблення методичних підходів до оцінки ризику їх кредитування (с. 100-110).

Здобувачем обґрунтовано систему кількісних та якісних показників для оцінки ризику кредитування діяльності фінансових компаній та кредитних спілок (с. 110-132). Обрані показники ураховують галузеву специфіку діяльності фінансових компаній і кредитних спілок, не мають високої функціональної залежності між собою та дають змогу охарактеризувати фактори утворення ризику кредитування діяльності позичальників комплексно при оптимізації витрат часу на здійснення оціночних процедур.

Заслуговує на увагу розвинутий здобувачем методичний підхід до визначення класу кредитоспроможності фінансових установ (с. 133-150), який передбачає застосування кластерного аналізу для розподілу досліджуваних у дисертації фінансових компаній та кредитних спілок за класами кредитоспроможності та дискримінантного аналізу для побудови моделей визначення класу кредитоспроможності позичальників, що не увійшли до сформованої у дисертації вибірки фінансових установ.

У дисертації здобувачем вперше визначено та враховано рівень зв'язності між собою фінансових установ-позичальників у процесі оцінки ризику кредитування їх діяльності (с. 151-165), що дає змогу здійснювати ідентифікацію позичальників зі спільним економічним ризиком та удосконалює процес ризик-менеджменту в банку.

Науковий та практичний інтерес має удосконалений здобувачем методичний підхід до оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ, що враховує такі компоненти як: клас кредитоспроможності позичальника, якісні фактори ризику кредитування, рівень зв'язності фінансових установ-позичальників, стан обслуговування боргу за кредитом (с. 165-179). Перевагами запропонованого підходу є можливість уникнути суб'єктивних суджень експертів кредитного комітету банку при визначенні ризику кредитування та підвищити оперативність прийняття рішень щодо кредитування діяльності фінансових установ.

У роботі дістало подальшого розвитку методичне забезпечення класифікації кредитів, наданих фінансовим компаніям та кредитним спілкам, за рівнями ризику кредитування (с.175). На основі шкального вимірювання інтегрального показника ризику кредитування діяльності фінансових установ автором встановлено п'ять рівнів ризику: мінімальний, помірний, значний, високий та реалізований. Кредити з високим та реалізованим ризиком віднесено до непрацюючих. Запропоноване методичне забезпечення до класифікації кредитів дає змогу ухвалювати обґрунтовані рішення щодо

доцільності кредитування позичальників-фінансових установ і здійснювати ефективно управління проблемною заборгованістю банків.

Отримані автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості, що підтверджується узагальненням значної кількості фундаментальних праць вітчизняних та закордонних вчених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації, достатньою апробацією та впровадженням у діяльність фінансових установ.

4. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів.

Наукове значення результатів дослідження полягає у розробці теоретичних положень і висновків, які збагачують економічну науку з питань оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ.

Практична цінність результатів дослідження полягає в розвитку теоретичних положень і методичного забезпечення щодо оцінювання ризику кредитування діяльності фінансових установ. Надані рекомендації суттєво підвищують рівень обґрунтованості рішень щодо кредитування позичальників-фінансових установ і сприяють удосконаленню процесу ризик-менеджменту в банку.

Практична цінність результатів дослідження підтверджується їх впровадженням у діяльність Харківського обласного управління ПАТ «Державний ощадний банк України» (акт від 25.11.2015), ТОВ «Дживвайп Фінанс» (довідка № 09/090217 від 09.02.2017), а також їх використанням у навчальному процесі у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця при викладанні навчальної дисципліни «Ринок фінансових послуг» для студентів освітнього ступеня «магістр» (довідка № 68/40 від 24.02.2017).

5. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

У відкритому друку за темою дисертації опубліковано 15 наукових праць, з них підрозділи у 2 колективних монографіях, 4 статті в наукових фахових виданнях України, 3 статті в наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 6 тез матеріалів конференцій. В опублікованих працях здобувача повно відображено сутність отриманих результатів виконаного дослідження та їх наукову новизну. Результати дослідження доповідались і отримали позитивну оцінку на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. З огляду на це апробацію результатів дисертаційної роботи слід вважати достатньою.

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація має традиційну структуру: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Автореферат забезпечує ідентичність основних положень, висновків та пропозицій роботи.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Оцінюючи в цілому достатній рівень розробки теоретико-

методологічних і методичних положень, практичних рекомендацій, обґрунтованість наукових висновків та пропозицій, необхідно відмітити, що деякі положення є дискусійними.

1. Автор у дослідженні використовує деякі поняття, сутність яких бажано було б розкрити більш детально. Це стосується, наприклад, таких понять, як: діяльність фінансових установ (с. 25) та оцінка ризику (с. 42).

2. Для формування системи якісних показників оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ здобувач аналізує низку методичних підходів (п. 1.3 дисертації). Втім, у роботі варто було б посилити аргументацію відносно критеріїв систематизації цих методичних підходів, а також визначення їх переваг та недоліків. Це б дало змогу підвищити рівень обґрунтованості авторських висновків щодо доцільності використання запропонованих якісних критеріїв ризику кредитування позичальників (галузеві та регіональні ризики, ринкова позиція, якість менеджменту, ділова репутація фінансової установи).

3. Здобувач у роботі зазначає про зростання обсягу простроченої заборгованості за кредитними операціями в період з 2014 по 2016 роки майже в 3 рази (с. 85), що обумовлює необхідність удосконалення методичного підходу до оцінки ризику кредитування діяльності позичальників як одного з інструментів мінімізації ризику в кредитній діяльності банків. Однак, у роботі доречним було б навести дані, що характеризують динаміку простроченої заборгованості за кредитами, наданими саме фінансовим компаніям та кредитним спілкам.

4. В запропоновану здобувачем систему показників для оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ (п. 2.3 дисертації), доцільно було б включити показники, що характеризують макросередовище, в якому здійснює свою діяльність позичальник (рівень безробіття у державі, прогнозний рівень інфляції, темпи росту ВВП та ін.)

5. У дисертації здобувач змістовно обґрунтовує необхідність унесення змін до чинного в Україні підходу до оцінки банками ризику кредитування діяльності фінансових компаній і кредитних спілок у Постанові Правління НБУ № 351 (с. 150). З огляду на це доцільним є впровадження одержаних у дисертації результатів у діяльність Національного банку України.

6. У дисертації здобувачем удосконалено методичний підхід до визначення ризику кредитування діяльності фінансових установ, який ґрунтується на ризик-орієнтованій моделі, що враховує клас кредитоспроможності позичальника, якісні фактори кредитного ризику, рівень зв'язності фінансових установ-позичальників, стан обслуговування боргу за кредитом (рис. 3.8). Втім, у запропонованому підході доцільно було б також врахувати ризик забезпечення за кредитом, оскільки оцінка забезпечення за кредитом впливає на ризик кредитування позичальника.

Висловлені зауваження і зазначені недоліки не суттєво знижують позитивну оцінку теоретичного рівня та практичного значення результатів дисертаційної роботи Воротинцева М. М.

8. Загальний висновок.

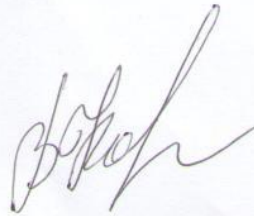
Дисертаційну роботу Воротинцева М. М. «Оцінка ризику кредитування діяльності фінансових установ» можна визнати завершеним науковим дослідженням, результати якого дозволяють вирішити актуальне науково-практичне завдання з удосконалення теоретичних положень, розробки методичного забезпечення і практичних рекомендацій щодо оцінки ризику кредитування діяльності фінансових компаній і кредитних спілок.

Дисертація Воротинцева М.М. за змістом й якістю теоретичних та методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Вибрану тему дисертаційної роботи необхідним чином розкрито, поставлену мету досягнуто, завдання дисертаційної роботи в цілому виконано. Тема дисертації відповідає спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Автореферат дисертації необхідним чином розкриває основні її положення та висновки, є ідентичним дисертації за структурою та змістом та не містить інформації, що є відсутньою у дисертаційній роботі.

Дисертація за своїм змістом відповідає п. п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор – Воротинцев Михайло Михайлович – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри банківської справи
Одеського національного
економічного університету

В. В. Коваленко

